

RAHVUSVAHELISE ÕDEDE NÕUKOGU EETIKAKOODEKS ÕDEDELE

TÄIENDATUD 2021

Kõik autoriõigused, sealhulgas õigus tõlkida teistesse keeltesse, on reserveeritud. Käesolevat väljaannet tervikuna või selle osa tohib paljundada ja uuesti välja anda muutmata kujul ja ilma eelneva kirjaliku loata tingimusel, et viidatakse allikale.

© 2021 Rahvusvaheline Õdede Nõukogu – International Council of Nurses
3, place Jean Marteau, 1201 Genf, Šveits

ISBN: 978-92-95099-94-4

SISUKORD

KOODEKSI EESMÄRK.....	4
SISSEJUHATUS	4
ICN-i KOODEKS	5
KOODEKSI OSADE KASUTAMINE.....	5
SOOVITUSED ÕDEDELE EETIKAKOODEKSI KASUTAMISEKS.....	5
<i>ICN-i ÕDEDE EETIKAKOODEKSI LEVITAMINE</i>	5
KOODEKSI OSAD	7
1. ÕED JA PATSIENDID VÕI TEISED ÕENDUSABI VÕI -TEENUSEID VAJAVAD ISIKUD ²	7
2. ÕED JA ÕENDUSPRAKTIKA.....	11
3. ÕED JA KUTSEALA.....	14
4. ÕED JA GLOBAALNE TERVIS.....	17
<i>ICN-i õdede eetikakoodeks: kutseväärtused</i>	20
EETIKAKOODEKSI KASUTATUD MÕISTED.....	21
VIITED	25

Rahvusvaheline Õdede Nõukogu (International Council of Nurses, ICN) kinnitas õdede rahvusvahelise eetikakoodeksi esimest korda 1953. aastal. Seda on eri aegadel täiendatud ja kinnitatud, viimati aastal 2021.

KOODEKSI EESMÄRK

ICN-i õdede eetikakoodeks kajastab õdede ja õendusüliõpilaste¹ eetilisi väärtusi, kohustusi ja kutsealast vastutust, mis iseloomustavad eetilist õenduspraktikat ja on aluseks õe tegevusele eri rollides. See ei ole tegevusjuhend, küll aga võib seda kasutada eetilise õenduspraktika ja eetiliste otsuste langetamise alusraamistikuna järgimaks kutsestandardeid, mida on kehtestanud reguleeriv asutus.

ICN-i õdede eetikakoodeks annab eetikajuhised õe rollide, ülesannete, kohustuste, käitumise ning kutsealaste otsuste langetamise jaoks, samuti suhete jaoks patsientide, teiste õendusabi või -teenuseid saavate isikute, kaastöötajate ja sidusalade töötajatega. Koodeks on alusdokument, millele tugineda lisaks riiklikele seadustele, määrustele ja kutsestandarditele, mis õenduspraktikat suunavad. Koodeksis kajastatud väärtused ja kohustused kehtivad õdedele igas õenduspraktika valdkonnas, rollis ja keskkonnas.

SISSEJUHATUS

Organiseeritud õenduse kujunemisest 19. sajandi keskel ja õendusabi tunnustamisest alates on õed tuginenud õigluse ja kaasamise traditsioonidele ja tavadele ning mitmekesisuse väärtustamisele. Õdedel on alati olnud neli põhikohustust: edendada tervist, ennetada haigusi, taastada tervist ning leevendada kannatusi ja tagada väärikas suremine. Õendusabi vajadus on üldine.

Õendusele on omane austada inimõigusi, sealhulgas kultuurilisi õigusi, õigust elule ja valikutele, õigust inimväärkusele ja lugupidavale kohtlemisele. Õendusabi on lugupidav, olenemata inimese vanusest, nahavärvusest, kultuuritaustast, etnilisest päritolust, puudest või haigusest, soost, seksuaalsest suundumusest, rahvusest, poliitilisest kuuluvusest, keelest, rassist, religioossetest või vaimsetest tõekspidamistest ning õiguslikust, majanduslikust või sotsiaalsest staatusest.

Õdesid väärtustatakse ja austatakse, kuna nad panustavad üksikisikute, perekondade, elanikkonna ja rahvastiku tervise edendamisse kohalikul, üleriigilisel ja ülemaailmsel tasandil. Nad kooskõlastavad teenuseid teiste tervishoiuspetsialistide ja sidusrühmade pakutavate teenustega. Õed väljendavad niisuguseid kutseväärtusi nagu austus, õiglus, empaatia, tundlikkus, hoolivus, kaastunne, usaldusväärsus ja ausus.

---

¹ Õendusüliõpilase tegevus peab vastama ICN-i õdede eetikakoodeksi põhimõtetele. Üliõpilase käitumise eest vastutab vastavalt oma haridustasemele nii üliõpilane ise kui ka tema juhendaja.

ICN-I KOODEKS

ICN-i õdede eetikakoodeks koosneb neljast põhiosast, mis raamistavad eetilise toimimise valdkondi: õed ja patsiendid või teised õendusabi ja -teenuseid vajavad isikud, õed ja õenduspraktika, õed ja kutseala ning õed ja globaalne tervis.

KOODEKSI OSADE KASUTAMINE

Koodeksi igas osas järgneb kirjeldusele tabel soovitustega, mis aitavad õdedel nõudeid praktikas rakendada. Tabelites esitatud soovitused väljendavad koodeksi osades kajastuvaid põhiseisukohti ega kujuta endast lõplikku või täielikku võimaluste loendit. Eetilised kohustused ja väärtused kehtivad õenduses iga teenuse ja rolli korral, olgu selleks haiglas töötav õde, haridustöötaja, üliõpilane, teadustöötaja, juht, poliitik vm. Nendest kohustustest ja väärtustest juhinduvad ka kutseühendused. Joonisel (lk 20) on näha seos õe kutseväärtuste ja kohustuste vahel.

SOOVITUSED ÕDEDELE EETIKAKOODEKSI KASUTAMISEKS

ICN-i õdede eetikakoodeks on ühiskondlikel väärtustel ja vajadustel põhinev juhend. Koodeksil on tähendus üksnes toimiva dokumendina, mida õendusabis ja tervishoius – kõikjal, kus õendusabi osutatakse – tegelikult rakendatakse.

Eetikakoodeks täidab oma eesmärgi siis, kui õed seda mõistavad, selle omaks võtavad ja oma töö kõikides aspektides rakendavad. Eetikakoodeks peab olema õendusüliõpilastele ja õdedele alati kättesaadav.

Seetõttu võiksid õed:

- Uurida eetikakoodeksis kajastatud käitumisnõudeid.
- Mõelda iga käitumisnõude tähenduse üle. Mõelda, kuidas rakendada eetikakoodeksit oma igapäevatoos – kas õenduspraktikas, õendushariduses, õendusteaduses, õendusjuhtimises ja eestvedamises või õenduspoliitikas.
- Arutada eetikakoodeksit õendus- ja teiste kutsealade töötajatega.
- Leida kogemuste põhjal iseloomulik eetiline dilemma, mida eetikakoodeksi abil käsitleda, ja pakkuda lahendusi.
- Teha rühmatööd, et selgendada eetiliste otsuste kujunemist ning leida üksmeel eetiliste käitumisnõuete suhtes.
- Teha üleriigilise õdede liidu, õendus- ning teiste kutsealade töötajatega koostööd eetikakoodeksi rakendamisel õenduspraktikas, -hariduses, -juhtimises, -teaduses ja -poliitikas.

ICN-I ÕDEDE EETIKAKOODEKSI LEVITAMINE

ICN-i õdede eetikakoodeks peab olema õdedele tuntud. Aidake levitada seda õendusõppeasutustes, õdede töökohtadel, õendusajakirjanduses ja muudes massiteabevahendites. Eetikakoodeksit tuleks levitada ka teistele tervishoiuspetsialistidele,

avalikkusele, tarbijatele, poliitikakujundajatele, inimõigusühendustele ja õdede tööandjatele. Üleriigilised õdede liidud peaksid selle koodeksi vastu võtma ja tõlkima või kasutama seda raamistikuna, mis toetab nende oma õenduseetika koodeksit.

KOODEKSI OSAD

1. ÕED JA PATSIENDID VÕI TEISED ÕENDUSABI VÕI -TEENUSEID VAJAVAD ISIKUD²

1.1 Õel on esmane kutsealane kohustus isikute vastu, kes vajavad õendusabi ja -teenuseid praegu või edaspidi, ta vastutab üksikisikute, perekondade, kogukondade või elanikkonna ees (edaspidi: “patsiendid” või “õendusabi vajavad isikud”).

1.2 Õde edendab keskkonda, kus tunnustatakse ja austatakse üksikisikute, perekondade ja kogukondade inimõigusi, väärtusi, tavasid ning religioosseid ja vaimseid tõekspidamisi. Õe õigused sisalduvad inimõigustes ning neid peab toetama ja kaitsma.

1.3 Õde tagab, et üksikisikule ja perekonnale edastatakse õigeaegne, arusaadav, täpne ja piisav teave viisil, mis vastab patsiendi kultuurilistele, keelelistele, kognitiivsetele ja füüsilistele vajadustele ja psühholoogilisele seisundile ning mille põhjal on tal võimalik anda oma nõusolek õendusabi ja ravi saamiseks.

1.4 Õde hoiab isikuandmete konfidentsiaalsust ning austab patsientide privaatsust, konfidentsiaalsust ja huve isikuandmete õiguspärasel kogumisel ja kasutamisel, nendega tutvumisel ning nende edastamisel, säilitamisel ja avaldamisel.

1.5 Õde austab kolleegide ja õendusabi vajavate isikute privaatsust ja konfidentsiaalsust ning kaitseb õekutse usaldusväarsust nii isiklikult kui ka meedias, sealhulgas sotsiaalmeedias.

1.6 Õde jagab ühiskondlikku vastutust, algatades ja toetades tegevusi kõigi inimeste sotsiaalsete ja tervisevajaduste rahuldamiseks.

1.7 Õde seisab õigluse ja sotsiaalse õigluse eest nii vahendite eraldamisel kui ka tervishoiu-, sotsiaal- ja majandusteenuste kättesaadavuse tagamisel.

1.8 Õde demonstreerib kutseväärtusi, nagu lugupidamine, õiglus, tundlikkus, hoolivus, kaastunne, empaatia, usaldusväarsus ja ausus. Ta toetab ning austab kõigi inimeste, sealhulgas patsientide, kolleegide ja perekondade väärikust ja põhiõigusi.

---

² Termineid „patsiendid“ ning „õendusabi ja -teenuseid vajavad isikud“ kasutatakse samas tähenduses. Mõlemad terminid viitavad patsiendile, perekonnale, kogukonnale ning elanikkonnale, kes vajavad õendusabi ja -teenuseid. Nende osutamisega on seotud erisugused asutused ja sektorid: haigla, kodu- ja kogukonnahooldus, esmatasandi tervishoid, rahvatervishoid, pikaajalise hoolduse asutused, korrektsiooniasutused ning akadeemilised ja valitsusasutused.

1.9 Õde edendab ohutuskultuuri tervishoiukeskkonnas, tunneb ära asjaolud, mis ohustavad inimest ning turvalise õendusabi ja -teenuse osutamist, ja tegeleb nendega.

1.10 Õde osutab tõenduspõhist inimkeskset õendusabi, tunnustades ja arvestades esmatasandi tervishoiu ja tervisedenduse väärtusi ja põhimõtteid kogu elukaare ulatuses.

1.11 Õde tagab, et tehnoloogiate ja teadussaavutuste kasutamine on kooskõlas inimeste turvalisuse, väärikuse ja õigustega. Tehisintellekti, nagu hooldusrobotite või droonide kasutamisel kannab õde hoolt selle eest, et säiliks õendusabi inimkesksus ja et abivahendid ei tõrjuks kõrvale inimsuhteid.

**Koodeksi 1. osa elementide rakendamine:
ÕED JA PATSIENDID VÕI TEISED ÕENDUSABI VÕI -TEENUSEID VAJAVAD ISIKUD**

Õed, <u>õendusjuhid</u> ja eestvedajad	Õpetajad ja teadustöötajad	<u>Üleriigilised õdede liidud</u>
Osutage fookustatud ja kultuuriliselt sobivat õendusabi, mis austab <u>inimõigusi</u> ning arvestab inimeste <u>väärtusi</u> , tavasid ja tõekspidamisi ilma eelarvamuste või ebaõiglase diskrimineerimiseta.	Käsitlege õppekavades kultuurinorme, turvalisust, <u>pädevust</u> , <u>eetikat</u> , <u>inimõigusi</u> , <u>õiglust</u> , inimväärikust, õiguspõhisust, ebavõrdsust ning solidaarsust kui tervishoiu kättesaadavuse alust. Kavandage uurimistöid <u>inimõiguste</u> probleemistiku uurimiseks.	Töötage välja seisukohad, kutsestandardid ja juhendid, mis toetavad <u>inimõigusi</u> ja eetikanõudeid.
Osalege eetika ning eetilise mõtlemise ja käitumise teemasid käsitlevas täiendusõppes. Toetage avatud dialoogi kõigi huvigruppidega.	Planeerige õppekavasse <u>õenduseetika</u> eelretsenseeritud ja hiljuti publitseeritud käsitlusi. Pakkuge eetilisi probleeme ja põhimõtteid ning eetilist mõtlemist ja otsustamist käsitlevaid õpivõimalusi. Õpetage sealhulgas iseseisvuse austamist, mittekahjustamist, heategemist ja õiglust.	Töötage välja <u>eetika</u> õpetamise nõuded ja pakkuge <u>õdedele eetikaalast</u> täiendusõpet.

Koodeksi 1. osa elementide rakendamine:
ÕED JA PATSIENDID VÕI TEISED ÕENDUSABI VÕI -TEENUSEID VAJAVAD ISIKUD

Õed, õendusjuhid ja eestvedajad	Õpetajad ja teadustöötajad	Üleriigilised õdede liidud
<p>Tagage informeeritud nõusolek õendusabi ja/või arstiabi osutamiseks. See hõlmab õigust valida ravi või sellest keelduda.</p>	<p>Õpetage iseseisvuse austamist, informeeritud nõusolekut, <u>privaatsust</u> ja <u>konfidentsiaalsust</u>. Austage uurimistöös osalejate õigust osalemisest keelduda või loobuda, ilma et nad seetõttu kahju kannataksid.</p>	<p>Tehke kättesaadavaks uurimistöös osalemist käsitlevad juhendid, seisukohad, asjakohased dokumendid ning täiendusõpe, mis puudutab õendusabi ja arstiabi osutamiseks vajalikku informeeritud nõusolekut.</p>
<p>Tehke kutse-eetiliselt sobivaid otsuseid info- ja aruandlussüsteemide ning terviselugude kasutamisel (kas paberil või digitaalselt), et tagada <u>inimõiguste</u>, <u>konfidentsiaalsuse</u> ja <u>privaatsuse</u> järgimine kooskõlas patsiendi eelistuste, kogukonna turvalisuse ja kehtivate seadustega.</p>	<p>Käsitlege õppekavades täpsuse, <u>konfidentsiaalsuse</u> ja <u>privaatsuse</u> mõisteid seostatuna meedia ning teavitus- ja salvestussüsteemide kasutamisega, kui tegu on ülesvõtete, salvestiste või kommentaaridega. Olge kursis andmete esitamise nõuetega erakorralistes olukordades.</p>	<p>Töötage välja juhendid ja nõuded info- ja aruandlussüsteemide sobiva kasutamise kohta, et tagada <u>inimõiguste</u>, <u>konfidentsiaalsuse</u> ja <u>privaatsuse</u> kaitse, ning kohustuslikud andmete edastamise mehhanismid epideemiate või äärmuslike hädaolukordade puhuks.</p>
<p>Teavitage vastutavaid töötajaid ja/või ametiasutusi riskidest, sobimatust käitumisest või tehnoloogia väärkasutusest, mis ohustab inimeste tervist, ning esitage asjakohased faktid. <u>Õed</u> tuleb kaasata tehnoloogiate väljatöötamisse, et täheldada tehnoloogia arendamise ja teadussaavutustega kaasnevat riski ja neist teavitada.</p>	<p>Käsitlege õppekavas uue tehnoloogia tingimustes antavat turvalist õendusabi, mis austab inimväärikust ja inimõigusi. Kavandage teemakohaseid uurimistöid.</p>	<p>Tehke lobitööd valitsuses, terviseorganisatsioonides ning meditsiinitarvikuid ja ravimeid tootvates firmades, et <u>õdesid</u> kaasataks patsientidele mõeldud tehnoloogiate uurimisse ja arendamisse.</p>

Koodeksi 1. osa elementide rakendamine:
 ÕED JA PATSIENDID VÕI TEISED ÕENDUSABI VÕI -TEENUSEID VAJAVAD ISIKUD

Õed, õendusjuhid ja eestvedajad	Õpetajad ja teadustöötajad	Üleriigilised õdede liidud
<p>Arvestage õdede eetilisi kohustusi ja vastutust ning toetage aktiivselt kutseala <u>väärtusi</u> ja ideaale.</p>	<p>Käsitlege õppekavas kutse<u>väärtusi</u> ja ideaale, eetilisi kohustusi ja vastutust ning rahvusvahelisi eetikaraamistikke. Aidake kaasa teaduseetika juhendite väljatöötamisele ning rõhutage nende kasutamise olulisust. Kavandage uurimistöid <u>inimõiguste</u> teemal.</p>	<p>Kajastage õenduse <u>väärtusi</u> ja ideaale alusdokumentides ning käsitlege neid riiklikes õdede <u>eetika</u>koodeksites.</p>
<p>Edendage ja jälgige ohutust oma töökohal.</p>	<p>Õpetage ja toetage selliste omaduste, riskitegurite ja oskuste omandamist, mis on seotud tervisliku, turvalise ja säästva töökeskkonna tagamisega kõigile inimestele tervishoiuasutuses.</p>	<p>Mõjutage tööandjaid looma tervislikke ja turvalisi töökohti <u>õdedele</u> ja teistele tervishoiutöötajatele. Tehke kättesaadavaks turvalise keskkonna ja tervist väärtustava töökogukonna tagamise juhendid. <u>Seiske</u> andmete edastamise selgete, kättesaadavate, läbipaistvate ja tõhusate protseduuride <u>eest</u>, et kaitsta tervist ja turvalisust.</p>

2. ÕED JA ÕENDUSPRAKTIKA

2.1 Õel on isiklik kohustus ja vastutus praktiseerida eetilisel ning säilitada oma pädevus pideva kutsealase arengu ja elukestva õppe teel.

2.2 Õde hoiab oma vaimse ja füüsilise tervise korras nii, et tema võime osutada kvaliteetset ja turvalist õendusabi ei halvene.

2.3 Õde tegutseb isikliku pädevuse ja reguleeritud või ametlikult kinnitatud tegevusloa ulatuses ning võtab või delegerib vastutuse, lähtudes oma kutsealasest otsusest.

2.4 Õde väärtustab oma väärikust, heaolu ja tervist. See eeldab positiivset töökeskkonda, mida iseloomustab kutsealane tunnustamine, haridus, refleksioon, tugistruktuurid, piisavad vahendid, kindel juhtimine ning töötervishoid ja tööohutus.

2.5 Õde järgib alati isiklike käitumisnorme, mis näitavad kutseala heas valguses ja suurendavad üldsuse usaldust. Õerollis olles teab õde isiklike suhete piire ja peab neist kinni.

2.6 Õde jagab oma teadmisi ja kogemusi ning annab tagasisidet, juhendades ja toetades üliõpilaste, algajate õdede, kolleegide ja teiste tervishoiutöötajate kutsealast arengut.

2.7 Õde seisab patsiendi huvide eest ning säilitab töökultuuri, mis soodustab eetilist käitumist ja avatud dialoogi.

2.8 Õde võib veendumustega seotud kaalutlustel keelduda osalemast teatud protseduurides või õendus- või terviseuuringus, kuid ta on kohustatud toetama lugupidavat ja õigeaegset tegevust, mis tagab inimestele vajaliku abi.

2.9 Õde toetab inimese õigust anda nõusolek juurdepääsuks isiklikele, tervise- ja geneetilistele andmetele või loobuda sellest nõusolekust. Ta kaitseb geneetiliste andmete ja inimgenoomi uurimise tehnoloogiate kasutamist, privaatsust ja konfidentsiaalsust.

2.10 Õde astub vajalikke samme, et kaitsta üksikisikuid, perekondi, kogukondi ja elanikkonda, kui nende tervist ohustab kaastöötaja, kaasinimene, poliitika, kutsetöö või tehnoloogia väärkasutus.

2.11 Õde osaleb aktiivselt patsiendiohutuse edendamises. Ta toetab eetilist käitumist vigade ja ohujuhtumite esinemise korral; võtab sõna, kui ilmneb oht patsiendi turvalisusele; seisab läbipaistvuse eest ning teeb koostööd võimalike vigade vähendamise nimel.

2.12 Õde vastutab andmetervikluse eest, et toetada ja edendada õendusabile kehtestatud eetikanõudeid.

Koodeksi 2. osa elementide rakendamine:
ÕED JA ÕENDUSPRAKTIKA

Õed, õendusjuhid ja eestvedajad	Õpetajad ja teadustöötajad	Üleriigilised õdede liidud
<p>Püüelge lugedes ja õppides kutsealase arengu poole. Taotlege täiendusõpet ja osalege selles, et täiendada teadmisi ja oskusi.</p>	<p>Õpetage elukestva õppe ja kutsepädevuse väärtuslikkust ja kohustuslikkust, toetage sellekohase arusaama omandamist. Uurige tänapäevaseid teooria ja praktika käsitusi ning uuenduslikke õpetamismeetodeid.</p>	<p>Võimaldage õendusteooria ja -praktika edusamme kajastavat täiendusõpet ajakirjade, konverentside, kaugõppe jms kaudu.</p>
<p>Algatage täiendusõppe võimalusi ning osalege töökohtadel juhtimis-, atesteerimis- ja tegevuslubade uuendamise süsteemides. Jälgige, edendage ning hinnake õendustöötajate <u>vaimset ja füüsilist</u> sobivust tööks.</p>	<p>Tehke uurimistöid, mis näitavad seoseid täiendusõppe ja kutsepädevuse vahel, ning levitage uurimistulemusi.</p>	<p>Aidake kaasa riiklikele tegevussuundadele, mis toetavad kvaliteetset <u>õendus</u>haridust ja haridusnõudeid tegevuslubade saamiseks.</p>
<p>Propageerige töö ja eraelu tasakaalu ning pidevat isiksuslikku kasvamist. Järgige tervislikke eluviise.</p>	<p>Õpetage, millised on õe kohustused iseenda ja patsientide vastu, ning selgitage isikliku <u>vaimse ja füüsilise tervise</u> ning <u>tõenduspõhise</u> õendusabi tähtsust. Käsitlege õppekavas paindlikkuse edendamist töökohal.</p>	<p>Tehke lobitööd, et saavutada <u>õdedele</u> töökeskkond, kus edendatakse tervislikke eluviise. Tehke kättesaadavaks juhendid, mis käsitlevad turvalisi ja korralikke töötingimusi <u>õdedele</u>.</p>

Koodeksi 2. osa elementide rakendamine:
ÕED JA ÕENDUSPRAKTIKA

Õed, õendusjuhid ja eestvedajad	Õpetajad ja teadustöötajad	Üleriigilised õdede liidud
<p>Soodustage kutsealade koostööd konfliktide ja pingete vähendamisel. Kujundage ühistele eetilistele <u>väärtustele</u> tuginev töökeskkond. Õendusabi kvaliteedi ja turvalisuse parandamiseks tuleb kaotada hirm kättemaksu ees ning soodustada avatud ja läbipaistva kultuuri kujunemist, milles pidada olulisi vestlusi kõigi parema tervise nimel.</p>	<p>Õpetage võtteid ja oskusi, mis on vajalikud olukorra hindamiseks ja konfliktidega toimetulekuks, ning tutvustage teiste tervishoiuvaldkondade ülesandeid ja <u>väärtusi</u>.</p>	<p>Teavitage teiste valdkondade esindajaid ja avalikkust <u>õdede</u> ülesannetest ja õekutse <u>väärtustest</u>. Edendage õenduse positiivset kuvandit. Võideldge sellise töökeskkonna ja selliste töötingimuste eest, mis on vabad kuritarvitamisest, kiusamisest ja vägivallast.</p>
<p>Kujundage sobivad <u>kutsealased suhted</u> patsientide ja kolleegidega, langetage kutsealaseid otsuseid, keelduge kingitustest ja altkäemaksust ning vältige huvide konflikti.</p>	<p>Järgige ise ja õpetage järgima kutseala piire, õpetage nende säilitamise oskust. Õpetage, kuidas kindlaks teha ja vältida huvide konflikti.</p>	<p>Kehtestage kutseala piiride nõuded ning töötage välja tunnustamise ja tänu avaldamise kord.</p>
<p>Tagage õenduabi jätkumine patsiendile, kui õde <u>süümelistel kaalutlustel keeldub</u> osalemast tegevuses, mis võib patsienti kahjustada või on <u>õele</u> eetiliselt vastuvõetamatu.</p>	<p>Julgustage <u>reflekteerima süümelistel kaalutlustel keeldumise üle</u> ning tutvustage asjakohaseid raamistikke ja protsesse.</p>	<p>Töötage välja nõuded ja juhendid teatud meditsiinilistes protseduurides osalemisest keeldumise kohta. Lisage <u>süümelistel kaalutlustel keeldumist käsitlevad</u> juhised riiklikesse <u>eetika</u>koodeksitesse.</p>

3. ÕED JA KUTSEALA

3.1 Õde on peamine eestvedaja kliinilise õenduspraktika, õendusjuhtimise, õendusteaduse ja õendushariduse asjakohaste tõenduspõhiste standardite väljatöötamisel ja rakendamisel.

3.2 Õde ja õendusvaldkonna teadustöötajad arendavad uurimistööle tuginevaid ajakohaseid kutseteadmisi, mis toetavad tõenduspõhist praktikat.

3.3 Õde arendab aktiivselt kutseala pühiväärtusi ja järgib neid.

3.4 Õde osaleb kutseühenduse kaudu positiivse ja konstruktiivse töökeskkonna loomisel, mis hõlmab kliinilist õendusabi, -haridust, -teadust, -juhtimist ja eestvedamist. Niisugune keskkond toetab õe võimet praktiseerida kutseala optimaalses ulatuses ning osutada turvalist, tõhusat ja õigeaegset tervishoiuteenust töötingimustes, mis on õdedele ohutud ning sotsiaalselt ja majanduslikult võrdsed.

3.5 Õde panustab positiivse ja eetilise töökeskkonna kujundamisse ning vaidlustab ebaeetilisi tavasid ja keskkonda. Õde teeb koostööd õdedest kolleegide, teiste (tervishoiu)spetsialistide ja töökogukondadega, et osaleda eetiliselt põhjendatud uurimistöö teostamises, tulemuste eelretsenseeritud levitamises ning kutsetegevuse arendamises, kui see puudutab patsiendi õendusabi, õendust ja tervist.

3.6 Õde loob, levitab ja rakendab uurimistulemusi, mis parandavad üksikisikute, perekondade ja kogukondade tervisetulemusi.

3.7 Õde on ette valmistunud hädaolukordadeks, suurõnnetusteks, konfliktideks, epideemiateks, pandeemiateks, sotsiaalseteks kriisideks ja piiratud ressursidega olukordadeks ning reageerib neile. Õde koos tervishoiusüsteemi ja -organisatsioonide juhtidega vastutab õendusabi ja -teenuste saajate turvalisuse eest. See hõlmab riskihindamist ning riskimaandamise kavade väljatöötamist, rakendamist ja vahenditega varustamist.

Koodeksi 3. osa elementide rakendamine:
ÕED JA KUTSEALA

Õed, õendusjuhid ja eestvedajad	Õpetajad ja teadustöötajad	Üleriigilised õdede liidud
Toetage koostöös kolleegidega patsiendi õendusabi, õendust ja tervist käsitlevate uuringute tegemist ning tulemuste levitamist ja rakendamist.	Õpetage uurimistöö metoodikat, <u>eetikat</u> ja hindamist. Teostage, levitage, kasutage ja hinnake uurimistöid õendusteadmiste uurimiseks ja täiendamiseks.	Töötage õendusuuringute ja teadusuuringute alusel välja seisukohad, juhised, poliitika ja standardid.
Toetage osalemist <u>üleriigilistes õdede liitudes</u> eesmärgiga luua solidaarsuse ja koostöö alusel õdedele soodsaid töö- ja sotsiaal-majanduslikke tingimusi.	Tõstke õppetöös esile õdede kutseühenduste ning õdede rahvusvahelise koostöö olemus, ülesanne ja tähtsus.	Teavitage õdesid kutseühendustesse kuulumise olulisusest ja propageerige osalemist <u>üleriigilistes õdede liitudes</u> .
Käituge eetiliselt ja kavandage strateegiaid moraalse düstressiga tegelemiseks kriisiolukordades, nagu pandeemiad või konfliktid.	Valmistage üliõpilasi ette kohalikul tasandil reageerima globaalsetele probleemidele ning õpetage laiemat vaadet solidaarsusele ja ühisele hüvele. Käsitlege tervisealast ebavõrdsust, eriti kui see puudutab imikuid, hapras seisundis eakaid, kinnipeetavaid, majanduslikku puudust kannatavaid ja ümberasustatud isikuid, samuti inimkaubanduse ohvreid ja põgenikke.	Tehke koostööd ülemaailmsete organisatsioonidega olemasoleva ja kujuneva <u>sotsiaalse õigluse</u> probleemistiku käsitlemisel.

Koodeksi 3. osa elementide rakendamine:
ÕED JA KUTSEALA

Õed, õendusjuhid ja eestvedajad	Õpetajad ja teadustöötajad	Üleriigilised õdede liidud
<p>Töötage välja juhendid, mille alusel käsitleda töökohal esinevaid kiusamise, vägivalda, seksuaalse ahistamise, väsimuse ja turvalisuse puudumise juhtumeid. Osalege uuringutes, mis käsitlevad <u>eetikat</u> ja töökohal esinevaid eetilisi probleeme.</p>	<p>Õpetage ebatervislikku töökeskkonda tuvastama ja kujundage oskusi, mis aitavad luua paindlikku ja tervist väärtustavat töökogukonda. Tehke eetilise töökoha teemalisi uuringuid, mis hõlmaksid paljusid kutsealasid.</p>	<p>Kasutage mõjutusvahendeid, avaldage survet ning pidage läbirääkimisi õiglaste ja korralike töötingimuste saavutamiseks. Töötage välja töökoha probleemistikku käsitlevad seisukohad ja juhendid.</p>
<p>Valmistuge hädaolukordadeks, suurõnnetusteks, konfliktideks, epideemiateks, pandeemiateks ja piiratud vahenditega olukordadeks ning reageerige neile.</p>	<p>Käsitlege õppekavades elemente, mis on põhilised õendusabi osutamisel üksikisikutele ja elanikkonnale kõrge riskiga probleemses keskkonnas.</p>	<p>Tehke lobitööd valitsuses ja terviseorganisatsioonides ning <u>seiske</u> selle <u>eest</u>, et tervishoiutöötajate tervis, turvalisus ja heaolu oleksid hädaolukorrale reageerimise ajal tähtsustatud ja kaitstud.</p>
<p>Vältige teisest riigist või teistsuguse kultuuritaustaga, teisest rahvusest või rassist või teises keeles kõnelevate kolleegide diskrimineerimist.</p>	<p>Tutvustage WHO dokumendi „Tervishoiutöötajate rahvusvahelise värbamise ülemaailmne tegevusjuhend“ põhimõtteid, et toetada <u>õdede</u> eetilist värbamist.</p>	<p>Soodustage <u>õdede</u> eetilist värbamist ning töötage koos valitsuse ja tegevuslubasid väljastava asutusega selle nimel, et vähendada takistusi migreerunud <u>õdede</u> töölevõtmisel.</p>

4. ÕED JA GLOBAALNE TERVIS

4.1 Õde väärtustab tervishoidu kui inimõigust, toetades igaühe õigust pääseda juurde tervishoiule.

4.2 Õde toetab iga inimese väärikust, vabadust ja väärtuslikkust ning on vastu igasugusele ekspluateerimisele, nagu inimkaubandus ja lapstööjõu kasutamine.

4.3 Õde juhib usaldusväärse tervishoiupoliitika arendamist või panustab sellesse.

4.4 Õde panustab elanikkonna tervisesse ja töötab ÜRO säästva arengu eesmärkide saavutamise nimel (ÜRO i.a).

4.5 Õde tunnistab sotsiaalsete tervisemõjurite olulisust. Ta seisab neile suunatud poliitikate ja programmide eest, millesse annab oma panuse.

4.6 Õde teeb koostööd ja töötab looduskeskkonna säilitamise, säästmise ja kaitsmise nimel ning on teadlik keskkonna halvenemisest, nt kliimamuutusest tingitud tervisemõjudest. Et edendada tervist ja heaolu, seisab ta algatuste eest, mis vähendavad keskkonnakahjulikke tegevust.

4.7 Õde teeb koostööd teiste tervishoiu- ja sotsiaalvaldkonna kutsealade spetsialistide ning avalikkusega, et toetada õiguspõhisust, järgides inimõiguste, võrdväarsuse ja õigluse põhimõtteid ning edendades avalikke hüvesid ja planeedi tervist.

4.8 Õde teeb rahvusvahelist koostööd, et edendada ja säilitada globaalset tervist ning toetada vastavaid poliitikaid ja põhimõtteid.

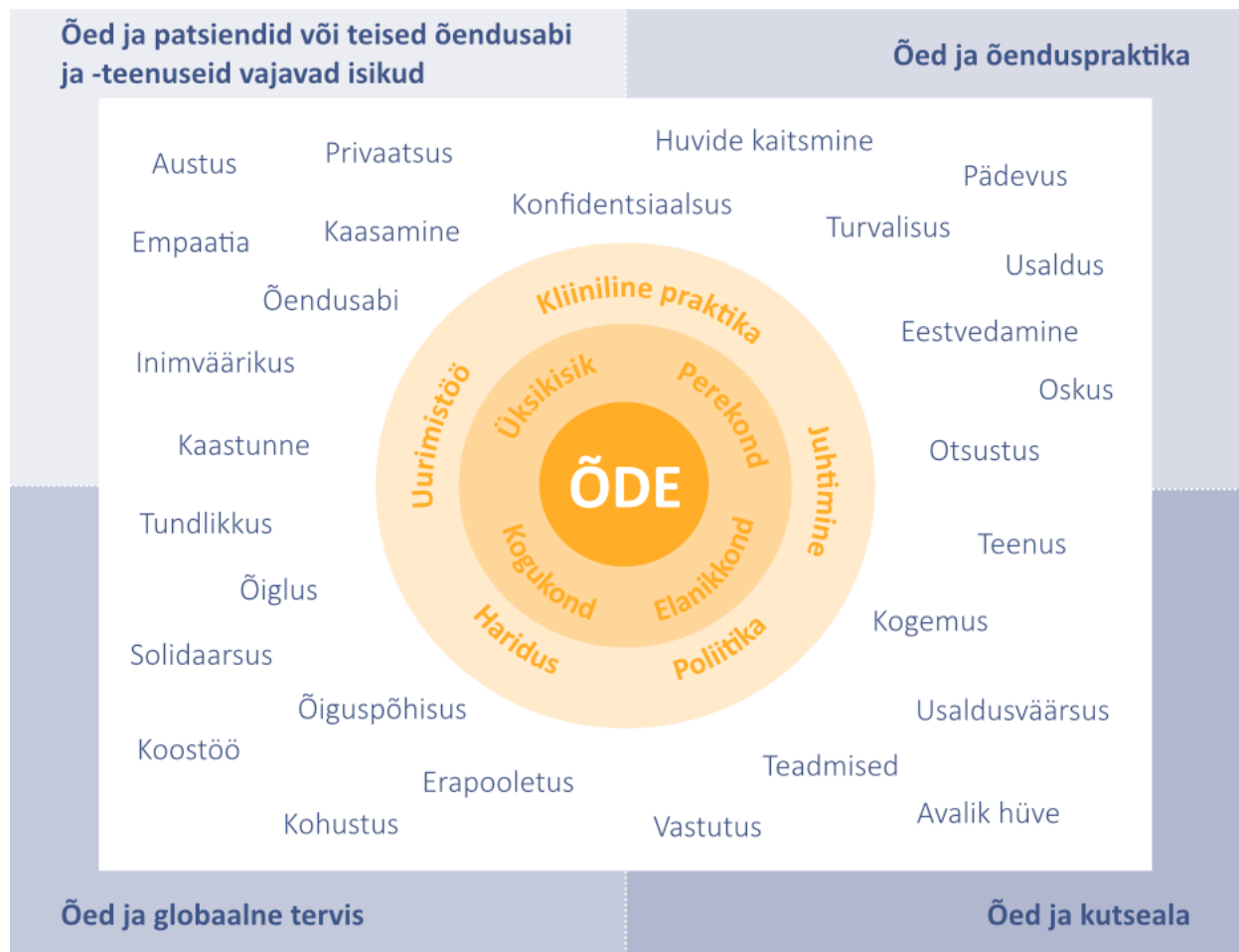
Koodeksi 4. osa elementide rakendamine:
ÕED JA GLOBAALNE TERVIS

Õed, <u>õendusjuhid</u> ja eestvedajad	Õpetajad ja teadustöötajad	<u>Üleriigilised õdede liidud</u>
Panustage <u>inimõiguste</u> kaitsmisse, nt inimkaubanduse avastamisse ja ennetamisse, haavatavate elanikkonnagruppide abistamisse, üldhariduse pakkumisse ning näljahäda ja vaesuse leevendamisse.	Käsitlege õppetöös <u>inimõigusi</u> , <u>säästva arengu eesmäärke</u> , tervishoiu kättesaadavust kõigile, kultuuriliselt sobivat õendusabi, kodanikukohustusi ning <u>õiglust</u> , sotsiaalset õiglust ja <u>keskkonnaõiglust</u> .	Tehke koostööd õendust reguleerivate ametite, vabatahtlike organisatsioonide ja ülemaailmsete agentuuridega, et välja töötada seisukohad ja juhendid, mis toetavad <u>inimõigusi</u> , <u>keskkonnaõiglust</u> ja rahu riikide vahel.
Koolitage ennast ja kolleege globaalse tervise, sealhulgas nüüdisaegsete ja arendatavate tehnoloogiate teemal. <u>Seiske</u> tehnoloogiate ja teadussaavutuste eetilise rakendamise eest, pidades silmas turvalisust, inimväärikust, <u>privaatsust</u> , <u>konfidentsiaalsust</u> ja <u>inimõigusi</u> .	Leidke võimalusi hinnata mitmesuguste tehnoloogiate ja kujunevate tavade (nt uuendusliku varustuse, robotite, <u>geneetika</u> ja <u>genoomika</u> , tüvirakkude kasutamise ning organidoonorluse) lühi- ja pikaajalisi eetilisi mõjusid.	Võtke osa õigusaktide ja poliitikate väljatöötamisest, et tehnoloogiate ja teadussaavutuste rakendamine oleks eetiline ning kooskõlas tervise- ja sotsiaalsete nõuete ning riigi eripäraga.
Omandage ja levitage teadmisi kliimamuutuse negatiivsetest mõjudest inimese ja planeedi tervisele.	Käsitlege kliimamuutuse tagajärgi tervisele ja muid fakte, samuti kliima tervise toetamise võimalusi poliitilisel ja institutsionaalsel tasandil.	Võtke osa õigusaktide väljatöötamisest, et vähendada haiglate ja tervishoiutööstuse mõju keskkonnale, ning tegelge kliimamuutustega, mis kahjustavad inimese tervist.

Koodeksi 4. osa elementide rakendamine:
 ÖED JA GLOBAALNE TERVIS

Öed, <u>õendusjuhid</u> ja eestvedajad	Õpetajad ja teadustöötajad	<u>Üleriigilised õdede liidud</u>
<p>Toetage <u>sotsiaalmeedia</u> ja tehnoloogiate eetilist ja asjatundlikku kasutamist, et parandada elanikkonna tervist kooskõlas õe kutseväärtustega.</p>	<p>Osalege uute ja arendatavate tehnoloogiate, sealhulgas <u>sotsiaalmeedia</u> väljatöötamises, rakendamises ja hindamises, kui need on mõeldud ennetustegevuseks, elanikkonna harimiseks või nende tervise ja heaolu tarbeks. Koostage õppekavu ja tehke uuringuid ÜRO <u>säästva arengu eesmärkide</u> toetamiseks.</p>	<p>Täiendage teadmisi ja suurendage teadlikkust ÜRO <u>säästva arengu eesmärkidest</u>, mis puudutavad elanikkonna tervist, ning töötage välja strateegiad, kuidas õed saavad panustada nende sihtide saavutamisse.</p>
<p>Tegelge kohalike ja globaalsete tervist mõjutavate probleemidega, nagu vaesus, toiduga kindlustatus ehk toidujulgeolek, varjupaigad, sisseränne, sugu, klass, rass, rahvus, keskkonnatervis, väärikas töö ja haridus.</p>	<p>Käsitlege tervist mõjutavaid sotsiaalpoliitilisi ja majanduslikke aspekte, kaasa arvatud sugu, rahvus, rass, kultuur, ebavõrdsus ja diskrimineerimine. Tehke uuringuid sotsiaalpoliitiliste tegurite kohta, mis mõjutavad üksikisiku ja elanikkonna tervist ja haigestumist.</p>	<p>Tehke koostööd nii üleriigiliste kui ka rahvusvaheliste õendusorganisatsioonidega, et kujundada poliitikaid ja töötada välja õigusakte, mis puudutavad <u>sotsiaal-majanduslikke tervisemõjureid</u>.</p>
<p>Võtke igapäevases tegevuses kasutusele niisugused mõisted nagu rahu, rahupoliitika ja rahu tagamine.</p>	<p>Õpetage rahupoliitikat ja rahu tagamist kogukondades ja maailmas ning tehke teemakohaseid uuringuid.</p>	<p>Tehke valitsuste ja õendusagentuuridega koostööd regionaalsel, üleriigilisel ja ülemaailmsel tasandil, et saavutada rahu ja õigluse eesmärgid ning vähendada haiguste põhjust.</p>

ICN-i õdede eetikakoodeks: kutseväärtused

EETIKAKOODEKSIS KASUTATUD MÕISTED

Eetika (*ethics*)

Filosoofia osa. Tervishoius ja kutse-eetikas kasutatakse tavaliselt rakenduslikku normatiivset eetikat. See aitab kindlaks teha, „kuidas peab“ ühiskonna, kogukonna või üksikisiku tasandil toimima. See tegeleb ka laiemate sotsiaalsete teemadega, nagu inimõigused, ülemaailmne koostöö, kliimamuutus, ülemaailmsed pandeemiad ja sotsiaalstruktuuride erinevused.

Enesemääramine (*self-determination*)

Õigus iseseisvalt tehtud otsuste austamisele. Enesemääramine ei ole absoluutne, seda võib piirata vaimne või afektiivne võimetus, alaealisus, iseenda või teiste võimalik kahjustamine või teiste vabaduse rikkumine.

Esmatasandi tervishoid (*Primary Health Care*)

Esmatasandi tervishoid on ühiskonna kui terviku lähenemisviis tervisele ja heaolule, mis keskendub üksikisikute, perekondade ja kogukondade vajadustele ja eelistustele. See tegeleb laiemate tervisemõjuritega ning keskendub füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise ning heaolu üldistele ja vastastikku seotud aspektidele (WHO 2019).

Geneetika (*genetics*)

Õpetus organismide geenidest, geneetilistest variatsioonidest ja pärilikkusest.

Genoomika (*genomics*)

Õpetus inimese terviklikust geenikomplektist, inimgenoomist, et tuvastada variatsioone, mis mõjutavad tervist, ravimite toimet, geenide ning geenide ja keskkonna vastastikmõjusid.

Inimkeskne õendusabi (*person-centred care*)

Patsiendi iseloomujoonte, omaduste ja eelistuste ning kultuuriliste ja religioossete tõekspidamiste väärtustamine ja austamine ning nende arvesse võtmine õendusabi ja -teenuste osutamisel ning programmide planeerimisel ja elluviimisel.

Inimõigused (*human rights*)

Inimõigused kehtivad kõigile, olenemata rahvusest, soost, rahvuslikust või etnilisest päritolust, nahavärvusest, usutunnistusest, keelest või muust staatusest. Need ulatuvad kõige põhilisemast õigusest – õigusest elule – niisuguste õigusteni nagu õigus toidule, haridusele, tööle, tervisele, tervislikele elutingimustele ja vabadusele. (Kohandatud OHCHR i.a järgi.)

Isikuandmed (*personal information*)

Üksikisikut või perekonda puudutav eraeluline teave, mis on saadud kutsealase kontakti käigus ning mis võib avalikustamise korral rikkuda üksikisiku või perekonna õigust privaatsusele, põhjustada neile ebamugavust või piinlikkustunnet või tuua kahju.

Kaastöötajad (*co-workers*)

Õed ja teised tervishoiu- või muude kutsealade töötajad ja spetsialistid.

Keskkonnaõiglus (*environmental justice*)

Keskkonnaõiglus taotleb ühisomandi (nt puhas vesi, rohealad, puhas õhk) õiglast jaotust ning kahjude (nt mürgised jäätmed, müra, tehaste õhureostus) õiglast jaotust. See hõlmab säästvust, esindusosalust ja keskkondliku diskrimineerimise vältimist.

Konfidentsiaalsus (*confidentiality*)

Konfidentsiaalsus on õe kohustus keelduda patsiendi andmeid kolmandale osapoolle avaldamast, kui see ei ole seotud patsiendi ravi või õendusabiga. Konfidentsiaalsus on piiratud kohustus, mille võib seaduse või määruse järgi tühistada, nt kohustus teatud haigusest teada anda.

Kutsealane suhe (*professional relationship*)

Kutsealane suhe on kestav interaktsioon kahe inimese vahel kindlates piirides või piirides, mida peetakse eetikanõuete järgi kohaseks.

Perekond (*family*)

Ühiskonna osa, mille liikmed on omavahel seotud suguluse või hõimluse, emotsionaalse või õigusliku suhte kaudu.

Privaatsus (*privacy*)

Privaatsus on õigus olla vaba isiklike asjaolusid, isikuandmeid või füüsilist keha puudutavatest sekkumistest.

Pädevus (*competence*)

Õe teadmiste, oskuste, arusaamade ja hoiakute integreeritud kogum, mis on vajalik ettenähtud ülesannetes ja keskkonnas ohutuks ja eetiliseks kutsetööks.

Refleksioon (*self-reflection*)

Võime hinnata oma mõtteid, kavatsusi ja tegevusi eetiliste kohustuste seisukohast ja eetikajuhendite alusel.

Seisma kellegi/millegi eest (*advocate*)

Õiguse või mõjuva põhjuse aktiivne toetamine, teiste toetamine sõnades või kõnelemine nende eest, kes seda ise teha ei saa. Kaitse antakse kaitstava nõusolekul.

Sidusrühmad (*related groups*)

Teised õed, tervishoiutöötajad või muude kutsealade töötajad, kes osutavad üksikisikule, perekonnale või elanikkonnale teenuseid ning töötavad soovitud eesmärkide saavutamise nimel.

Sotsiaalne õiglus (*social justice*)

Õigluse ja võrdsuse saavutamine ühiskonnas ja kutsealal (ICN-i strateegiakava 2019–2023). Sotsiaalne õiglus on õigluse vorm, mis eeldab sotsiaalsete varade ja hüvede, aga ka sotsiaalsete kohustuste erapooletut jaotamist ning üldiste inimõiguste toetamist. Sotsiaalne ebavõrdsus on põhjendatud vaid siis, kui see toob kasu kõige ebasoodsamates oludes olijaile. Sotsiaalne õiglus kehtib kõigile, nii kodanikele kui ka mittekodanikele.

Sotsiaalmeedia (*social media*)

Sotsiaalmeedia on üldnimetus, mida kasutatakse tehnoloogiliste vahendite abil toimuva sotsiaalse suhtluse kohta, enamasti toimub see veebis. See hõlmab internetifoorumeid, blogisid ja võrgustikke, nagu Facebook, Twitter, Instagram ja LinkedIn, kui nimetada vaid mõnda (Institute of Business Ethics 2019).

Sotsiaalsed tervisemõjurid (*social determinants of health*)

Tingimused, milles inimesed sünnivad, kasvavad, elavad, töötavad ja vananevad. Nende tingimuste kujunemist mõjutab raha, võimu ja vahendite jaotus ülemaailmsel, üleriigilisel ja kohalikul tasandil. Sotsiaalsed tervisemõjurid põhjustavad tervisealast ebavõrdsust, st ebaõiglasi ja välditavaid terviseseisundi erinevusi riigiti ja riikides (WHO 2020).

Säästva arengu eesmärgid (*Sustainable Development Goals*)

Säästva arengu eesmärgid moodustavad kava, millega saavutada parem ja säästvam tulevik kõigile inimestele. Need on suunatud globaalsetele teemadele, sealhulgas vaesusele, ebavõrdsusele, kliimamuutusele, looduskeskkonna halvenemisele, rahule ja õiglusele. 17 eesmärki on omavahel seotud, ja et vältida mahajäämust, tuleb need kõik saavutada aastaks 2030 (ÜRO i.a).

Süümelistel kaalutlustel keeldumine (*conscientious objection*)

Nõutud tegevuses osalemisest keeldumine või erandi taotlemine teatud tegevuses osalemise kohta (nt abort, soovahetusoperatsioon, organisiirdamine), kui tegevus ei ole kooskõlas inimese eetiliste tõekspidamistega. See hõlmab ka keeldumist osalemast tegevuses või sekkumises, mida tajutakse konkreetsele patsiendile sobimatuna või tema soove eiravana.

Tõendus põhine praktika (*evidence-informed practice, EIP*)

Tõendus põhine praktika on informeeritud kliiniliste otsuste langetamise protsess. Teaduslikud tõendid integreeritakse kliiniliste kogemuste, patsiendi väärtuste, eelistuste ning olemasolevate tingimustega (Woodbury & Kuhnke 2014).

Tööks sobivus (*fitness to practice*)

Oma tööülesannete turvaliseks ja tõhusaks täitmiseks vajalike oskuste, teadmiste, tervise ja iseloomu omamine (UK NMC 2021).

Väärtused (*values*)

Väärtused on eesmärgid, mille poole püüeldakse nii kutsealal kui ka õe-patsiendi suhetes. Nendeks on näiteks tervis, inimväärikus, austus, kaastunne, õiglus ja kaasamine. Mõned väärtused (eesmärgid) on samas ka kohustused (tegevused) ja iseloomuomadused (võrused).

Õde (*nurse*)

Õde on isik, kes on läbinud üldõe põhiõppe õppekava ja kellele tegevuslubasid väljastav asutus on andnud õiguse töötada oma riigis õena. Õe põhihariduse aluseks on ametlikult tunnustatud õppekava, mis annab laialatusliku ja kindla baasi käitumis-, bio- ja õendusteaduses, et praktiseerida üldõena, olla eestvedaja ning jätkata pärast põhiõpet õpinguid kas spetsialiseerumiseks või kutsetegevuse avardamiseks. Väljaõppe alusel on õele antud õigus (1) tegelda üldõenduse piires, sh tervisedenduse ja haiguste ennetamisega ning eri vanuses füüsiliselt või vaimselt haigete või puudega isikute hooldamisega kõikides tervishoiuasutustes ja kogukonnas; (2) teha tervishoiualaseid koolitusi; (3) osaleda tervishoiu meeskonnas täieõigusliku liikmena; (4) juhendada ja õpetada välja tervishoiu ja õenduse abipersonali; (5) osaleda teadustöös (ICN 1987).

Õendusjuht (*nurse manager*)

Õendusjuht vastutab õendusosakonna igapäevase toimimise eest ja juhendab osakonna õenduspersonali.

Õiglus (*equity*)

Õiglus on osa sotsiaalsest õiglusest. See tähendab, et puuduvad süsteemsed ebasoodsad olud, mis põhjustaksid tervisealast ebavõrdsust teatud ühiskonnagruppide jaoks. Inimõiguste täielik tunnustamine eeldab õigluse olemasolu.

Üleriigilised õdede liidud (*National Nurses Associations, NNAs*)

Igasugune üleriigiline õdede kutseühendus, mis selgitab, uurib, õpetab ning soodustab õdede ja õenduse pidevat arengut.

VIITED

Institute of Business Ethics (2019). The Ethical Challenges and Opportunities of Social Media Use. Business Ethics Briefng. 2 May 2019. <https://www.ibe.org.uk/resource/the-ethical-challenges-and-opportunities-of-social-media-use.html>

International Council of Nurses (1987). Definition of a nurse. <https://www.icn.ch/nursing-policy/nursing-defnitions>

Office of the High Commissioner for Human Rights (i.a.). What are human rights? <https://www.ohchr.org/en/issues/pages/whatarehumanrights.aspx>

United Kingdom Nursing & Midwifery Council (2021). What is fitness to practice? <https://www.nmc.org.uk/concerns-nurses-midwives/dealing-concerns/what-is-fitness-to-practise/>

United Nations (i.a.). About the Sustainable Development Goals. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

Woodbury MG & Kuhnke JL (2014). Evidence-based practice vs Evidence-informed practice. What's the Difference? Wound Care Canada. Vol 12, Number q, Spring 2014. <https://torontocentreforneonatalhealth.com/wp-content/uploads/2019/09/Article-Whatsthedifference.pdf>

World Health Organization (2019). Primary Health Care Key Facts. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/primary-health-care>

World Health Organization (2020). Social determinants of health. <https://www.who.int/gender-equity-rights/understanding/sdh-definition/en/#:~:text=Social%20determinants%20of%20health%E2%80%93The,global%2C%20national%20and%20local%20levels>

International Council of Nurses
3, Place Jean Marteau
1201 Geneva, Switzerland
+41229080100
icn@icn.ch
www.icn.ch